

Szenteleky Kornél Irodalmi Díj

A Szenteleky Kornél Irodalmi Díj és a Bazsalikom Műfordítói Díj bírálóbizottsága (Sava Babić, Harkai Vass Éva – elnök, Toldi Éva, Góli Kornélia és Szabó Szilvia) 2007. szeptember 27-i ülésén a 2007. évi Szenteleky Kornél Irodalmi Díjat egyhangúlag Ilia Mihály irodalomtörténésznek, a Szegedi Tudományegyetem nyugállományban levő tanárának ítélte oda az egyetemes magyar irodalmi életen belüli szakmai kapcsolatok alakításáért, több évtizedes ápolásáért, valamint a határon túli magyar irodalmak, közöttük a jugoszláviai magyar/vajdasági magyar irodalom szenvedélyes figyelemmel kíséréseért és értékeinek afirmálásáért.

A bírálóbizottság a 2007. évi Bazsalikom Műfordítói Díjat szintén egyhangúlag Vickó Árpád újvidéki műfordítónak ítélte oda a kortárs magyar irodalom, s ezen belül a kortárs vajdasági magyar irodalom jelentős alkotóinak, műveinek több évtizedes színvonalas, szinte programszerű tolmácsolásáért.

*

Ilia Mihállyal életemben először valamikor a hetvenes évek második felében találkoztam Újvidéken. Akkor még nem tudtam, hogy ez a helyszín, Újvidék mennyire szimbolikus, s hogy ezen a számomra első találkozón is mily jellemző szerepében tűnt fel Ilia tanár úr: szegedi egyetemi hallgatóit hozta az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékével közösen szervezett Tudományos Diákköri Konferenciára. Akkoriban arról is keveset tudtam, mi az, hogy Szeged–Újvidék-vonal, s hogy ennek a relációnak mily lényeges szereplője és alakítója Ilia Mihály. Az akkori Tudományos Diákköri Konferencia szegedi résztvevői azóta az ottani tudományegyetem tanárai lettek, mint ahogyan az újvidéki TDK-sok közül is jó néhányan a Magyar Tanszékre kerültek. S hogy azóta is ismerjük és számon tartjuk egymást, abban nem kis szerepe van Ilia Mihálynak.

Ennek a hetvenes évekbeli diákköri konferenciának a résztvevőjeként természetesen azt sem tudhattam, mennyire nem volt véletlen Ilia Mihály akkori személyes megjelenése Újvidéken: hogy ezzel a Szegedtől Újvidékig vezető úton folyamatos kapcsolatalakításának egyik újabb átlóját húzta meg.

Azután egy idő után a mi korosztályunk is megismerkedett az *Ilia-jelenség*gel. Azzal, hogy több átló is van, s hogy ezek a virtuális szellemi átlók mennyire fontosak. Elsősorban Ilia Mihály számára, mert egyetemes magyar irodalomszemléletének szellemi koordinátáit jelölik, s számunkra is, mert e szellemi koordinátákon belül egyszemélyes intézményként számon tart bennünket. Egyáltalán: hogy van, aki számon tart bennünket, több évtizeden át – nemritkán épp az intézményes számontartás helyett vagy ellenében.

Van olyan, hogy *Ilia-mítosz*. Nem én találtam ki ezt a fogalmat, többen is említik kortársai, pályatársai közül, s nemcsak amiatt, mert Ilia Mihály saját, személyes mítoszáat úgy alakította ki, hogy a vajdasági, erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és a nyugati magyar irodalom s e térségek nemzeti irodalmainak alkotóit is e mítosz lényeges szereplőivé tette, hanem amiatt is, mert e mítosznak megvan a maga nem mindennapi műfaja is: a távolságokon-határokon átívelő, több évtizeden át szenvedélyesen folytatott *levelezés*. Azt is mondhatnám, hogy a tanulmányok és a filológiai munka mellett e levelezés is Ilia Mihály irodalomtörténeti-kapcsolattörténeti műfajává vált.

Azok, akik e térben és időben nagy kiterjedésű levelezésről nálam többen tudnak, bélyegtömkelegről és zsákok nem csekély számáról beszélnek, s arról, hogy e megszámlálhatatlanul sok irányba tartó és megszámlálhatatlanul sok személyhez íródott levelek meg a nyomukban íródott válaszlevelek egy megírandó irodalom- és művelődéstörténet kivételesen gazdag adattárát rejtik.

Levelekről beszélek, ma is íródo, kézbe fogható relikviákról, holott jóval többről van szó: szakmai, irodalmi, emberi, baráti kapcsolatok kiterjedt hálózatáról, amelynek szálait Ilia Mihály tartja kézben, irányítja és egyengeti. Ez a több évtizeden át folytatott levelezés, kapcsolatalakítás, az említett kulturális térségek közötti irodalmi közvetítés, kultúrmisszió azt bizonyítja: jó kezekben vannak ennek a virtuális hálónak a szálai.

A mítoszok, tudvalevőleg, időtlenek. Az Ilia Mihály személye körül megképződött mítosz azonban nem időtlen: saját és irodalmunk jelenét írja, miközben tekintélyes múltat tudhat maga mögött. Az Ilia-mítosz jellemzője inkább az, hogy – főhőse kortalan. Ha azoknak a bizonyos zsákoknak a tartalma egyszer összeadódik, izgalmas leltár lesz összeállítható az arra vonatkozó adatokból, hány korosztály irodalmi útját egyengette, tüntette ki folyamatos figyelmével Ilia Mihály határon belül és kívül, mekkora földrajzi terület, kulturális térség hány korosztályára terjesztette ki virtuális katedróját és barátságát.

Mindezen belül talán a leglényegesebb, hogy e kapcsolatalakítás alapja a földrajzi határokon átívelő, azokat légiesítő, egyetemes magyar szellemi élet irodalmi értékeinek felismerése, folyamatos és valóban szenvedélyes figyelemmel kísérése, számon tartása, affirmálása. Nem kevésbé pedig: nemze-

dékek bekapcsolása ebbe a megszállottságba. Ezek a vonások teszik sajátossá és összetéveszthetetlenül felismerhetővé az irodalomtörténész, filológus és szerkesztő Ilia Mihály szellemi portréját.

Sok mindenről szót kéne még ejteni. Pl. arról, hogy voltak évtizedek, nem is olyan rég, amikor a határok ilyesfajta légiesítése meglehetősen veszélyes, sőt államellenes tettek minősült, akadályokba, merev országhatárok és ideológiák rácsaiba ütközött. Nem véletlenül alakult ki Ilia Mihály említett tevékenységének sajátos módja, formája – szállítóeszköze: a *futárposta*, amikor pályatársak és tanítványok vittek és hoztak bekeményített országhatárokon át leveleket, könyvküldeményeket, üzeneteket, miközben maguk is tiltott szellemi értékek közelébe juthattak. Ennek a folyamatos információáramlásnak és folytonos figyelmen alapuló kommunikációnak intézményes formája nyilvánult meg Ilia Mihály szerkesztői-főszerkesztői gyakorlatában is, a Tiszatáj Középkelet-Európa és Délkelet-Európa irányába nyitó rovatain belül, mivelhogy a folyóirat főszerkesztőjét az is intenzíven foglalkoztatta, milyen szellemi közegben, milyen másságok közepette íródnak a határon túli magyar irodalmak.

... Közben pedig íródott, alakult, teljesedett Ilia Mihály filológiai-irodalomtörténeti munkásságának főműve, a munkatársakkal – többek közt Péter Lászlóval és Grezsa Ferencsel – sajtó alá rendezett Juhász Gyula-összes...

A levélírás magánügy. Ilia Mihály irodalmi levelezése mégsem az, hanem az egyetemes magyar irodalom közügye. Nem véletlenül merül fel személye kapcsán a közismerten kiterjedt levelezést folytató Kazinczy neve, s nevezik őt, Ilia Mihályt a 20. század Kazinczyjának. Mi pedig itt, Szivácon mindehhez azt is hozzátehetjük, hogy Ilia Mihályt ennek az emléknaphoz a névadója, irodalmunk nagyapja (ahogyan Juhász Erzsébet nevezte őt), a szintén lényeges és kiterjedt levelezést folytató, fáradhatatlan irodalomszervező Szenteleky Kornél is szívélyesen fogadta és szívesen látta volna vendégül, ha tehetné volna, most felújított emlékszobájának bőr kanapéján, patinás bútorai és tárgyai között.

Emiatt szinte szimbolikusnak tekinthető, hogy ma itt, Szenteleky Szivácán adhatjuk át Ilia Mihálynak a Szenteleky Kornél Irodalmi Díjat – miközben tudjuk, semmi sem fog változni: levelek jönnek és mennek majd továbbra is, legfeljebb a klasszikus vagy a futárpostát váltotta fel a drótposta, a világháló nem akad fenn országhatárok rácsain, a barátságok pedig – az irodalmiak is – életre szólóak.

Bazsalikom Műfordítói Díj

A fordításnak, a kultúrák közvetítésnek, egymás kultúrája megismerésének és megismertetésének olyan multietnikus és multikulturális térségben, mint amilyen a miénk is, kiemelt szerepe van. Vickó Árpád műfordításai évtizedeken át töltik be ezt a szerepet, a kultúrák közötti közvetítés szerepét. Ennek a tevékenységnek e térségen belül legalább két fő és nagyon lényeges aspektusa van: egyrészt a Vajdaság térségén belül íródó irodalmak közötti hidak egyikét, kultúrák köziségét képezi, másrészt az egyetemes magyar és szerb irodalom alkotásainak együttolvásásához járul hozzá, miközben – talán mondanunk sem kell – a magyar nyelven íródott irodalmi művek affirmációjához is egy más nyelvű – történetesen a szerb nyelvű – kultúrán belül.

Nem jártam utána, talán majd egyszer, vagy akár most, maga Vickó Árpád fogja elmondani, mikor ejtette rabul a fordítás szenvedélye, mikor és kinek a szövege szólította meg benne a műfordítót. Annyi bizonyos, hogy hosszú időre (az évek múltával mindinkább úgy tűnik, egy életre) szóló megszólítás volt, hiszen Vickó Árpád évtizedeken át műveli ezt a kultúrmissziót, évtizedeken át egyik fő foglalkozása, megszállottsága, hogy a kortárs magyar irodalom értékes alkotásait tegye hozzáférhetővé a szerb irodalmi közönség számára.

Ebbéli tevékenysége már majd' húsz évvel ezelőtt is ismeretes volt a vajdasági irodalmon belül. Az azóta eltelt időben annyiban módosult Vickó Árpád műfordítói pályájának képe, hogy műfordítóként szélesebb körben – Magyarországon is – ismertté vált s hogy kialakultak műfordítói tevékenységének súlypontjai. Ezen belül is különösen az ezredforduló táján keletkezett és publikált műfordításkötetei írnak le egy felismerhető szellemi kört. Elsősorban a kortárs magyar irodalmi kánon körébe tartozó alkotók műveinek a fordításait emelném ki: többek között Esterházy Péter *Egy nő* és *Hahn-Hahn grófnő pillantása* című regényét, Kertész Imre *Kaddisát* fordította szerb nyelvre, s úgy vélem, nem kis műfordítói erőpróbát jelenthetett számára olyan szépirodalmi szövegnek az átültetése, mint amilyen például a fiatal Zilahy Péter lexikonregénye, *Az utolsó ablakzsiráf*. A posztmodern irodalom intertextualitásával, többnyire a saját nemzeti kultúrájához kötődő idézésrendszerével, a többnyire a saját nemzeti kultúrájára hivatkozó lábjegyzetelő eljárásával igencsak feladja, feladhatja a leckét műfordítójának. Vickó Árpádot a kortárs magyar irodalom több évtizedes figyelemmel kísérése és ismerete, fordítói műhelyekben töltött hetek tapasztalata, s nem utolsósorban több évtizedes műfordítói gyakorlata, e gyakorlat során szerzett tapasztalata

és rutinja segíti e „lecke” megoldásában. Legalábbis ez olvasható ki műfordítói bibliográfiájából.

És még néhány dolog: például az, hogy nemcsak nekünk, olvasóknak lehetnek kedvenc szerzőink, hanem hogy a jó műfordító is rátalál kedvenc szerzőjére. Vickó Árpád esetében Konrád György nevét kell kiemelnünk, akinek több regényét, esszéregényét (többek között testes *Kerti mulatságát* is) lefordította, s tette hozzáférhetővé a szerb olvasóközönség számára, miközben maga jóformán Konrád György személyes műfordítójává vált.

Az éveken át szervesen épülő műfordítói bibliográfia adatai arról is szólnak, hogy Vickó Árpád eddigi műfordítói életművén belül külön fejezetet képez a vajdasági kortárs magyar irodalom szerb nyelvű tolmácsolása is: Végel László regényének, Lovas Ildikó novelláinak fordítása stb.

Műfordításai közül ugyanakkor megemlíthetnék néhány olyan nagyobb igényű vállalkozást is, amelyekkel egy-egy átfogó körkép megalkotásához járult hozzá. Ilyen a vajdasági magyar írók próza- és líraantológiája (a *Jedina priča*, illetve a *Januarski ćilibar*) vagy a *Mostovi* folyóirat tematikus számában közölt kortárs magyar irodalmi válogatása.

És még valamit eredményezett Vickó Árpád több évtizeden át folytatott műfordítói tevékenysége: szerb könyvkiadók figyelmét irányította s igényét hívta elő magyar nyelven íródott irodalmi művek folyamatos szerb nyelvű kiadására.

Azzal, hogy Vickó Árpád szinte programszerűen szólaltatja meg szerb nyelven a kortárs magyar és vajdasági magyar irodalom értékes alkotásait, nem kis mértékben járul hozzá a kortárs magyar (és vajdasági magyar) irodalom iránti folyamatos érdeklődés fenntartásához a szerb irodalmi kultúrán belül. S kell-e egy irodalom számára nagyobb affirmáció, mint hogy egy más kultúra intézményrendszerén belül tervszerűen fenntartsanak a részére egy állandó helyet? Hogy létezzen számára egy olyan állandó hely, amelyet időről időre, folyamatosan betölthet.

Ennek az állandó helynek és igénynek a kialakításához járult hozzá Vickó Árpád is rangos műfordításaival.